

Zuid-Afrikaanse vrouwen in Nederland (1986)

In Zuid-Afrika doorzagen wij het niet

Sieth Delhaas

Hervormd Nederland, 12 juli 1986

Inleiding

Ruim honderd jaar geleden schiep de gereformeerde theologische hogeschool in Kampen voor Zuid-Afrikaanse mannen de mogelijkheid met een beurs aan deze school te komen studeren. Tientallen 'witten' zijn sindsdien met een beurs van 'Kampen' onderwezen in de gereformeerde leer en teruggekeerd naar hun land.

In 1970 las een 'kleurling' in Zuid-Afrika een advertentie over die beurs van Kampen. Hij vond, dat hij als niet-blanke in elk geval een poging moest wagen die beurs te bemachtigen. Het lukte hem. Van dat moment af dateren de banden tussen ds. Allan Boesak en Nederland. Sindsdien zijn er voortdurend 'zwarte' studenten hier. Niet meer alleen in Kampen, ook in Leiden en Groningen.

Rond deze studenten is in de loop van de jaren het Landelijk overleg steungroepen ontstaan – groepen die in verscheidene plaatsen in Nederland het verblijf van de zwarte studenten en hun gezinnen zo zinvol mogelijk proberen te maken.

Hoop op de kerk

De vijf zwarte vrouwen met wie ik praat hebben de indruk, dat Nederland 'een gesloten maatschappij' is. 'Je kunt geen behoorlijk contact opbouwen met de mensen die bij je in de flat wonen. Er wordt op afstand wat tegen elkaar geroepen. Meestal over het weer. Dat is alles. Maar verder ...'

Lauretta: 'Je vestigt je hoop nog een beetje op de kerk: daar zal het wel beter gaan. Maar je staat verstomd; zondag in, zondag uit voel je je daar een vreemde. De mensen zien je als een indringer. Ze kijken je vreemd aan, maar niemand komt naar je toe, stelt zich voor of spreekt je aan. Ze verwelkomen je niet. Je voelt je daardoor verloren'.

Winnie: 'Ze vroegen mij steeds: gaat het goed met jullie onder elkaar? Weet je, de mensen verwachten altijd dat het goed gaat met ons. Dan hoeven zij zich verder niet met ons te bemoeien. Mijn antwoord is altijd: wij zijn gewend, dat waar je ook komt, je die gemeenschap moet leren kennen.

Je komt met kleine kinderen. Die groeien hier op, ze horen bij deze samenleving en ook wij vrouwen willen daar bij horen. We willen antwoord kunnen geven op vragen waarmee onze

kinderen thuis komen uit school. Kinderen hebben gauw vriendjes en daar leren ze van. We worden in feite buiten gesloten. De mensen denken bijvoorbeeld, dat wij altijd Zuid-Afrikaans eten. Maar ik wil hier ook stampot leren koken. Ik leef in een wereld waar stampot is, dus waarom zou ik apart eten?’

In Zuid-Afrika werkten de meeste vrouwen als onderwijzeres, lerares of maatschappelijk werkster. Naast de intensieve arbeid in de gemeente van hun echtgenoot. Sophia werkte als lerares aardrijkskunde op een middelbare school. ‘Dan besluit je man ver weg te gaan studeren. Hij had in 1977 in de gevangenis gezeten, dus was het ook om politieke redenen goed even afstand te nemen van die spanning’.

Na elf jaar werken in een eigen gemeente vertrok het gezin zes jaar geleden met drie kinderen van vier tot zes jaar naar Nederland. Sophia: Ik raakte mijn baan kwijt en nu zit ik, net als de meeste Zuid-Afrikaanse vrouwen in Nederland, thuis. Dat is nogal frustrerend’.

Lauretta, die vier jaar in Kampen woont, bevestigt het gevoel van Sophia. Ze heeft er moeite mee, dat ze hier maar zit terwijl in Zuid-Afrika de strijd aan de gang is. ‘Ik vind het steeds moeilijker om hier te zijn. Je kunt hier zo moeilijk met de mensen communiceren. Ook al praat ik Afrikaans, in de winkels begrijpen ze me niet.’

Rosaline: Ik heb hier ook pas geleerd hoe belangrijk het weer voor mensen is. De zon was bij ons niet zo belangrijk, maar hier laten de mensen hun werk in de steek als de zon een dag schijnt’.

De zon missen is wel een ervaring. Lulu: Ik kwam hier zeven jaar geleden ‘s morgens om vijf uur op Schiphol aan. Het was december en koud en donker. Ik dacht: wanneer komt die zon nu toch, het is toch al zeven uur? Zelfs in de winter is bij ons elke ochtend de zon er’.

Dudu, die al in 1978 naar Nederland kwam, heeft na haar huwelijk twee jaar als onderwijzeres in Zuid-Afrika gewerkt. ‘We kwamen in een gemeente waar de mensen van mij verwachtten, dat ik – zo jong als ik was – de leiding nam van de vrouwenvereniging. Maar het leven in dat dorp was veel ingewikkelder dan in mijn thuisdorp. Mijn oudste was één jaar en elke ochtend voordat mijn man aan zijn werk kon beginnen moest hij eerst met de auto en jerrycans water voor mij halen. In dat dorp was geen elektriciteit en geen water. Ik moest water hebben voor de luiers en de huishouding. In die tijd was het nog de gewoonte, dat predikanten witte overhemden droegen. Ik had van mijn moeder van die kleine zwarte strijkboutjes gekregen die je op het vuur verwarmt. En dan kwamen er weer zwarte strepen op die overhemden en dan moest je ze weer wassen. Jonge meisjes in ons dorp, die afstudeerden als onderwijzeres of verpleegster, konden geen werk krijgen. In onze gemeente kwam er discussie over. Er heerste ontevredenheid over, dat die getrouwde vrouwen werkten en die jonge meisjes thuis moeten zitten. Daarom heb ik geen baan meer genomen.’

Wat apartheid betekent

Rosaline werkte met haar man in een grote gemeente, vlakbij de Namibische grens, die uit zeven dorpen bestond. ‘Toen wij daar begonnen was er geen telefoon, de dichtstbijzijnde was achttien kilometer verderop. Er waren veel problemen. Er was onvoldoende water, zelfs niet om te drinken en dan spreek ik nog niet van water om jezelf of je kleren mee te wassen. De boerderijen hadden er maar een paar schapen en geiten. Rondom ons lagen de

diamantgebieden, waar jonge mensen gingen werken om nog enigszins te kunnen bestaan. Het heeft ons diep geschokt dat mensen van zo weinig in leven kunnen blijven.

Vóór mijn komst naar die gemeente kende ik die armoede niet. Daar zijn wij ons pas echt bewust geworden van de ellende van ons volk. Nu kwamen wij er zelf middenin terecht. Je wordt er zelf deel van. Daar werden wij ons er pas van bewust wat apartheid betekent. Dat heeft mijn man gestimuleerd verder te studeren.

Hij besloot dat te willen doen in Nederland. Dat was in 1976. In 1983 heeft hij een verzoek ingediend. Het lukte hem een beurs te krijgen en we vertrokken met onze dochters van negen en elf jaar naar Nederland.

Vooraf toen we daar bij Namibië werkten, zijn we tot het besef gekomen, dat je als predikant de taak hebt in de toekomst in zulke gemeenschappen te werken’.

Ze doelt daarmee op de politieke betrokkenheid van het predikantswerk; een andere manier van werken bestaat voor hen niet meer.

Rosaline: ‘Wij zijn tot de overtuiging gekomen, dat de opleiding tot predikant in Zuid-Afrika onvoldoende is’.

Lauretta: ‘Niet alle predikanten zien dat zo. Velen geloven zoals de blanken het hen hebben geleerd. De theologische opleiding van onze mannen heeft zeven jaar geduurd. Maar die is gebaseerd op de theologie van de *witkerk*. Als onze mannen dan in een gemeente komen, blijken de omstandigheden heel anders te zijn. We ontdekten, dat zij een geweldige achterstand hadden. De kennis ontbreekt om de mensen werkelijk te helpen. De studie schiet tekort. Hier wil mijn man zich nu specialiseren in gemeente-opbouw en praktische theologie. Hier leert hij de dingen die hij daar praktisch kan toepassen. Hier krijgt hij de boeken te lezen die in Zuid-Afrika niet beschikbaar zijn. Om politieke redenen worden die bij de studenten weggehouden. Op de opleiding maken de docenten hun eigen papers en stencils, aangepast aan het blanke systeem en daar moeten de studenten het dan mee doen’.

Judith, begeleidster van het Los: ‘De theologie is geboren binnen een apartheidssysteem en in dat systeem gaat het alleen maar om de blanken en dat wordt op de zwarten geplakt’.

Of er in de toekomst ook zwarte hoogleraren komen, die volgens een nieuwe manier met theologie werken, hangt onder meer af van de kansen die de in Nederland studerende ‘zwarten’ maken. De zwarte predikant die Allan Boesak naar Kampen volgde, Daan Cloete is intussen hoogleraar geworden aan de Belle Ville Universiteit in Kaapstad.

Vrouwen bereiden zich voor

Voor de vrouwen zelf is er in de loop van de jaren dat ze in Nederland zijn veel veranderd. Ze hebben typecursussen gevolgd, hebben meegedraaid op het creatief centrum in Kampen. Eerst waren die uren vooral gericht op het leggen van contacten met Nederlanders en om de taal

goed onder de knie te krijgen. Later zijn ze gericht gaan zoeken naar leermogelijkheden waarmee ze straks in Zuid-Afrika kunnen werken.

Dudu: 'Onze echtgenoten gaan beter toegerust terug, zodat zij ook op de politieke zaken kunnen inspringen'.

Maar ook de vrouwen bereiden zich nu voor. Elke twee maanden komen ze een weekend als begeleidster samen met Judith om zich te bezinnen op een toekomstig bestaan in een land, dat hoogstwaarschijnlijk de komende jaren in een steeds bloediger burgeroorlog zal zijn verwickeld. Winnie en Dudu hebben intussen van alles geregeld om vrouwen die nu uit Zuid-Afrika naar Nederland komen een betere opvang te bezorgen dan zij zelf indertijd kregen.

Winnie: 'Het is nu mogelijk, dat vrouwen van het instituut waar hun man gaat studeren eveneens een toelage krijgen, zodat ze ook zelf kunnen gaan studeren. Het Los heeft ook een pot voor deze uitgaven'.

Sophia: 'Ik vind het belangrijk, dat vrouwen al voordat zij uit Zuid-Afrika vertrekken, weten dat ze de mogelijkheid hebben hier te studeren'.

Dudu: 'We zijn dat niet gewend. Hier vinden ze, dat je behoort te weten wat je rechten zijn. Er kwam een hele discussie toen we hadden geweigerd iets te vragen.

Die mensen konden maar niet begrijpen waarom wij niet wilden vragen. Maar dat is logisch: je man studeert al met een beurs en nu zou jij ook nog eens om geld moeten vragen. Je kent de achtergronden van Zuid-Afrika, nietwaar' (drukt de handen tegen elkaar met een smekend gezicht): 'Alstublieft baas'; en dan moet je dat hier weer net zo doen'.

Lauretta: 'Vroeger hield ik absoluut niet van lezen, maar hier word je gedwongen te lezen. Je moet op de hoogte zijn van alles wat er om je heen gebeurt. Ik merk nu hoe ik mezelf voordien tekort heb gedaan. Ik lees nu gedichten over de onderdrukten in de derde wereld, het boek van Desmond Tutu en wat Kaïros uitgeeft. Kaïros voorziet ons van veel leesmateriaal over de situatie in ons land. En natuurlijk van Beyers Naudé en van Dorothee Sölle. In Zuid-Afrika doorzagen wij niet wat er met ons gebeurde. Nu kun je daarover terugdenken en met de leesstof die we hier hebben, krijg je er een visie op'.

Rosaline: 'Je ziet hier ook alles vanuit een andere invalshoek dan wanneer je er middenin zit. Vanaf zo'n afstand kun je beter nadenken over wat daar met jezelf en de mensen gebeurt'.

Kritischer kijken

Hoe is het om terug te gaan? Voor sommige van de vrouwen komt dat tijdstip al heel snel. Zien ze er meer tegenop nu ze alles doorzien? Winnie is na jaren verblijf in Nederland onlangs enkele maanden terug geweest in Zuid-Afrika. Straks gaat ze voorgoed terug. 'Het was heel moeilijk. Je kijkt kritischer en dat wordt als je daar bent nog verscherpt. Na zeven jaar zie je dat er niets is veranderd. Eigenlijk is de ellende nog groter geworden. We konden nu dagelijks de zwarte woonwijk bij Kaapstad bezoeken. Toen we met de auto die wijk binnenreden zaten we muisstil in de auto. We spraken geen woord met elkaar. Ieder verwerkt zijn eigen indrukken. Als je er binnenrijdt zie je eerst het bordje: 'Geen toegang voor mensen die er niet wonen'. Dan ben je zo lang weggeweest en na zeven jaar hangt dat bordje er nog steeds.

Je ziet bij de ingangen van de wijk nog steeds dezelfde hostels, vies en onmenselijk, onbewoonbaar. Je ziet die mensen op een rijtje zitten op hun stoel; mannen van wie de

vrouwen in de thuislanden wonen. Elke dag zie je daar dezelfde gezichten. Als die man thuis komt uit zijn werk heeft hij behoefte met zijn vrouw te praten of zijn kinderen om zich heen te hebben en samen te eten. De hele dag heeft hij dat stomme werk gedaan dat hier de machines doen. Als hij terugkomt van zijn werk is er niemand. En elke dag komt datzelfde patroon terug, dezelfde eentonigheid, jaar in, jaar uit. En dan zie je zo'n gezicht ... Het systeem heeft hem gescheiden van de geborgenheid waar elk mens recht op heeft.

Als we thuis komen zeggen mijn man en ik tegen elkaar: die mensen zitten er nog steeds, dat bordje staat er nog steeds; er is nog steeds geen mogelijkheid, dat die mensen mogen doen wat ze graag willen. Ze hebben geen familielevens. Ja, in feite is het allemaal nog erger geworden. Woedend vraag je je af: waarom is dit nog steeds zo?

Lauretta: 'De blanken willen nu wel praten. Het is voor hen gemakkelijk erover te praten, omdat ze niet met eigen ogen zien. Ze komen niet in die wijken. Laten ze eerst maar eens in Crossroads in de modder gaan lopen en dat vieze water proeven. Laat ze de toiletten daar maar eens zien'.

Winnie: 'Dat proces gaat al jarenlang zo. Nu is de tijd gekomen dat iedereen het heeft kunnen zien. De vraag is of iedereen het heeft willen zien. De situatie is nu zo ernstig, dat het zelfs mensenlevens kost. Slachtoffers van het systeem. Het is al normaal geworden. De dood heerst er, is in feite maatstaf geworden.

Het is al zo gewoon geworden, dat het niet meer de vraag is of er mensen sterven, maar hoeveel er dagelijks sterven. Er is daar voor een predikant geen mogelijkheid meer te kiezen tussen geloof en politiek. Daar heb je geen kans om te zeggen: geen politiek in de kerk, hier is het geloof, en daar is de politiek, zoals je het hier in Nederland altijd hoort'.